

„Nem súlyed az emberiség!”...

**Album amicorum
Szörényi László LX. születésnapjára**

Főszerkesztő: JANKOVICS József
Felelős szerkesztő: CSÁSZTVAY Tünde
Szerkesztők: CSÖRSZ Rumen István
SZABÓ G. Zoltán

Nyitólap: www.iti.mta.hu/szorenyi60.html

MTA Irodalomtudományi Intézet
Budapest, 2007

VOIGT VILMOS

A magyar hősepika kezdetei (körülből)

Serenissimo Soerenissimo V. V. D. D. D.

Az ünnepeltet több mint 40 éve ismerem, sőt, több mint 30 éve ott voltam előadásán, amely 30 éve *A jezsuiták és a magyar honfoglalási epika fordulata* címmel jelent meg. Azóta ő is, magam is foglalkozhattam a témával. Éppen ezért itt csak a vázlatrajzot kell adnom.

Nem kutatás: kutatástörténet

Amióta csak folklorisztikai kutatás folyik Európában, minden nemzet folkloristái legszívesebben nemzeti hősepikejüket vizsgálják. A nemzeti büszkeség gyakran pihen meg a kétségtelen hitelességű alkotásokon, azok a nemzetek pedig, melyek nem rendelkeznek egy *Íliászszal*, *Roland-énekkal*, *Igor-énekkal* vagy *Kalevalával*, legalább töredékeket keresnek elő, és azt bizonyítják, hogy egykor nekik is volt számottevő verses nagyepikájuk, csupán a mostoha évszázadok pusztították el ennek nyomait később.

A magyar tudományos közvéleményben a leghatározottabban a 19. század első felében vetődött fel a naiv nemzeti hőseposz megkeresésének gondolata. Középkori irodalmunk egyre-másra feltáruló kincsei és nem utolsósorban a rokon népek verses epikájának megtalálása (1835–1849, a finn *Kalevala*, 1861, az észet *Kalevipoeg*) sokakat reménnyel töltött el, hogy előbb-utóbb előkerül a magyarok nagy terjedelmű nemzeti hőseposza, vagy legalább ennek valamely felismerhető töredéke.

Nem így történt. 19. századi költőink, Csokonai és mások kezdeményezése után Vörösmarty *Zalán futása* címmel még egy ilyen honfoglalás kori eposz „utánzatát” adja. Toldy Ferenc irodalomtörténetében (1851 és később is) pedig még a hun–magyar rokonság elméletét is segítségül hívja, egész sorozat epikus témát mutat be Attila udvarából, és ezeket „mondakörökké” csoportosítva olybá veszi az adatokat, mintha lett volna ősi magyar hősepika. Később azonban megváltozik a közvélemény. Hovatovább belenyugszának abba az érdeklődők, hogy miként Ipolyi Arnoldnak nem sikerült kortársi folklóradataiból és a krónikák szűkszavú megjegyzéseiből konstruálni egy hihető ősmagyar

mitológiát, istenrendszert, azonképpen nem sikerült megtalálni a magyar verses nagyepikát sem. Ennek a felismerésnek a következtében azonban új kutatási problémák merülnek fel, ezeket először Venczel Gusztáv vázolja (1850). Mind művészi, mind szorosabban vett filológiai szempontból először Arany János, a költő fog hozzá ezek szövevényének szétbogozásához, aki sorra veszi a magyarok (és a hunok) történetének azokat az eseményeit, amelyek köré jegecesedve kialakulhatott volna a verses nagyepika, és sorra megírja ezeket a verses eposzokat. Az ilyen „epikai rekonstrukciók”-on kívül 1858-ban külön tanulmány is ír e kérdésről. Ez a *Naiv eposzunk* című munkája, amely azóta is nemzeti hősepikeink kutatásának alapvető dokumentuma. Tanulmányában felsorolja a középkori magyar vagy magyarországi énekmondásra vonatkozó adatokat, idéz néhány gömbölydedebb epizódot a prózai krónikákból, és azzal zárul dolgozata, hogy ezek megléte bizonyítja, egykor létezett verses magyar naiv eposz, a 16. századra azonban mindez elenyészett. Arany szerint nem csupán a kereszténység pusztította, hanem a középkori magyar krónikaírásban oly feltűnő száraz, kritikus szemlélet is, amely minden nehezebben hihetőt elutasított magától.

Aranynak ezt a nézetét a később következő filológiai kutatás számos területen szélesítette, és építette ki. Külön ágazattá fejlődött az a fajta kutatás, amelynek feladata a ránk maradt középkori krónikák szövegeinek és egymáshoz való kapcsolatának a kutatása. Az irodalomtörténészek a középkori magyar irodalomtörténet folyamatának feltárásával rajzolják meg azokat a kereteket, amelyek közé beékelődve lehetne elképzelni a honfoglalás utáni hősepikeinkat. Nyelvészeti kutatásokból főként az egyes epikai szakkefejezések és személynevek vizsgálata hasznos ilyen szempontból. Külön kérdéskör a magyar, illetve a Magyarországon járt külföldi (európai) mulattatók és epikus énekesek életkörülményeinek feltárása. Ez a fajta komplex kutatás már megindult, igazában azonban teljességgel nem bontakozott még ki.

Ami mindezekben a kutatásokban a folklórisztika részvételét illeti, több alkalommal is a folklóristák nyúltak e nemcsak rájuk tartozó, hanem irodalomtörténeti és művelődéstörténeti kérdésekhez. Sebestyén Gyula a középkori regösökkel foglalkozott, akiket epikus énekeseknek is vélt; Király György szinte már a túlzásig eljutó szkepszissel próbálta meg a magyar ősköltészet kutatásában elburjánzott megalapozatlan feltevések kigyomlálását; Solymossy Sándor is megkísérelte azt, hogy a középkori krónikák mondai anyagát folklórisztikai szempontból is értékelje; Honti János arra mutatott rá, hogy az epikus hagyomány keretei között a verses nagyepika csak mintegy határesetet képez, újabban pedig Diószegi Vilmos, Györffy György, Képes Géza, Vargyas Lajos, Lükő Gábor, Katona Imre, Demény István Pál és mások, metrikai kérdésekkel kapcsolatban pedig Gáldi László mutatott rá régies és esetleg honfoglalás előttinek nevezhető folklórszövegek egyes vonásai-val való kapcsolatokra a recens magyar népköltészetben.

A mi hősepikáinknak is ezek a fejlődési fokozatai?

Az *archaikus eposz* korszakát a magyar államalakulást megelőző időben kell keresnünk. Még annyit is feltehetünk, hogy ennek korábbi szakasza (a mitologikus témájú archaikus eposz) inkább a finnugor korszakra, a későbbi szakasz (a *hősénekek*) pedig az altáji népekkel való érintkező korszakára, tehát a honfoglalást közvetlenül megelőző periódusra esnék. Köztudott tény az is, hogy se egyik, sem másik korszakból egyetlen szónyi emlékünk sem maradt fenn. Mégis több ízben felmerült az az elképzelés, hogy a többi finnugor nép, illetve a altáji népek epikájával való összehasonlításból valamit talán mégis meg tudhatunk e szakasról is.

Egyelőre e módon sem sikerült azonban sok megbízható eredményre jutni. A balti-finn folklór epika mai formájában ugyanis zömmel jóval későbbi annál, hogy feltehetnénk a finn-ugor-együttélés korában való létezését. Archaikus rétege is az úgynevezett arktikus folklór epikához hasonlít, amiről megint azt sem tudjuk, hogy valaha is érintkezett-e a magyarok elődeinek folklórával. Az obi-ugor verses epikával is ugyanez a helyzet. Legjelesebb alkotásai késeiek – jóllehet már így is vitathatatlanul több száz évet számlálnak –, ám mégsem tehetjük fel róluk azt, hogy az ugor nyelvi egység idején is meglehettek volna. Ami meg kezdetlegesebb, ismét az arktikus epikára üt.

Honfoglalás előtti epikánk mégsem kinyomozása

A kutatók megkísérelték azt, hogy több epikus történetünk eredeti forrását a *finn-ugor* korszakban keressék. Így interpretálták például a csodaszarvas-történetből az állat üldözésének (vadászatának) jelenetét, azt a hiedelmet, hogy a harcban elesettek (vagy azok lelkei) esetleg madár alakban a Tejúton keresztül vonulnak, valamint bizonyos eredetmagyarázó történeteket (csillagokról, égitestekről, a világ keletkezéséről). Esetleg ide vehetnénk még néhány igazán elhomályosult nevű és értelmű magyar hiedelem-lényt, mint amilyen az *íz*, a *fene*, a *hagy-máz* (a szó első fele „gonosz szellem” jelentésű). E hajdani epika szakkifejezései közül maradt volna ránk az *ének* szó is. Mindezek a következtetések nem nélkülöznek minden alapot, mindazáltal eddig egyikükről sem sikerült bebizonyítani azt, hogy csakugyan egy ugor–magyar epikus kontinuitás bizonyítékai.

Ami az ezután következő korszakot illeti, mindazt ide számíthatnánk, ami az államalakulást megelőző korszakban a különböző „óshazák” és vándorlások idején ismertté vált a magyar verses folklórban: egyszerűen a *hősénekeket*.

Szinte semmi okunk nincs annak a feltevésnek az elutasítására, hogy a honfoglalás előtt lehetett ilyen hősepikája a magyarnak is. Sokkal nehezebb azonban ennek a nyomait is megtalálni. Eddig általában középkori krónikáink egyes epizódjait vonták ide, ezenkívül a *regölés* szokását, a magyar vers legrégebbi ütemezési szabályaiból kikövetkeztethető hosszú sorokat, valamint néhány olyan folklórmotívumot (sárkányharc, égitestrabló

szörnyetek legyőzése, égis érő fa megmászása), amelyek a recens népmesékben – ott is a „hősmesének” nevezett műfajban – fordulnak elő.

Egyes kutatók a sámánhittel kapcsolatba állított magyar hiedelemmondák páros viaskodásaiban (táltosok párba, garabonciások vetélkedése) is e hősepika leszármazottait látják. Felmerült az a gondolat is, hogy e hősepika előadási módja az első személyű hőstett-elbeszélés („kérdés”) lett volna, és ily módon a későbbi első személyű elbeszélő műfajok előadási módja sem lenne független e korai hősepikai gyakorlattól. Mindezekben a feltevésekben lehet az igazságnak valamelyes szikrája is, eddig még azonban senki sem kutatta kellő tüzetességgel e nehezen vizsgálható kérdéskört, és egyetlen konkrét szöveget sem tudott felmutatni.

A *turulmonda* vagy a vérszerződés története középkori latin nyelvű krónikáinkban kerül elő: a folklórból ismeretlen. *Sárkány* szavunk, amely nem csupán török eredetű, hanem speciálisan hősepikai fogalom is, a meséinkben igazán gyakori, azonban már hiedelemtörténeteinkben sem gyakran fordul elő. *Táltos* szavunk ezzel szemben csak hiedelemtörténetekben kerül elő, a mesében elvértve ismert, ott megint a *táltosló* a gyakori, ami viszont a hiedelemtörténetekből hiányzik. A hősepika szókincsének egykori legjellemzőbb fogalmai lehetnek: *érdem, ildom, sereg, erő, gyenge, béke* és végül a sokszor természetfelettinek is ábrázolt hősök, a *boszorkány* és a *bátor*. Ezek mind igen régi jövevényszavak a magyar nyelvben, és néhány iráni jövevényszóval (*kard*, illetve az alán eredetű *vért, méreg, asszony*, „úrno”) együtt viszonylag jól kiadják a honfoglalás előtti hősepika tárgykörét. Az ilyen szófejtésekkel kapcsolatban csak az a baj, hogy a honfoglalás utáni legelső nyelvemlékeinkben is már közismert kifejezéseként kerülnek elő, és éppen a magyar forrásokból nincs arra bizonyítékunk, hogy továbbra is megőriztek volna valamit epikai jelentésükből.

Kivétel ez alól két olyan szavunk, amelynek megléte szinte perdöntő lehet hősepikánk korai korszakait bizonyítandó. Mára kiveszett *Alap* személynevünk a 11–14. században igen népszerű volt, eredeti török jelentése „epikus hős”. Már említett *bátor* szavunk ugyancsak közismert volt a 11–14. században, és egyik hordozójáról, Bátor Opos-ról a krónikában még azt is olvashatjuk, hogy nemcsak kitűnő harcos volt, hanem ő ölte meg az ecsedi lópban tanyázó sárkányt is. (Amely a Báthori-család sárkányfogás címerét adta.) Ez utóbbihoz azonban hozzátehetjük, hogy feltűnő módon éppen a *bátor* szó egyik legrégibb biztos előfordulása (1138-ból) „servus”-ként jelöli meg hordozója foglalkozását. Ez a tény is – valamint a középkorban „hős” jelentést hordozó *vitész* szavunk szláv közvetítésen át viking eredetű volta – óvatosságra int bennünket az ilyen közvetett nyelvészeti bizonyítékok közvetlenül epikatörténeti túlértékelésében.

A feudalizmus kori magyar hősepika, azazhoggy annak kérdései

A magyar feudalizmus időszakában a fent vázolt séma szerint udvari *eposzt*, lovageposzt várnánk, szépirodalmi alkotásokat, ismert szerzőktől. Azonban ennek sem találjuk sok nyomát. Anonymus híres megjegyzése *Gestája* 25. fejezetében, amely szerint a „vezér Tétény a maga emberségéből akar magának hírnevet és földet szerezni”, vagy a Lech menti vereség után hazakergetett gyászmagyarok, akik „magukról éneket szereztek”, aligha képviselői egy ilyen előkelő epikának, legfeljebb arra az epikai megoldásra utaló nyomok, hogy a harcok kiemelkedő alakjairól első személyben fogalmazott énekek kerenghettek, amelyek természetesen éppen ezek környezetében lehettek a legjobban honoráltak.

Ennél közvetlenebbül utalnak a magyarországi *courtois* (udvari)-eposz meglétére az olyan források, amelyek szerint magyar földről származnának híres énekesek. A wartburgi dalnokverseny titokzatos győztese, Klingsor aus Ungerlant ugyan aligha élhetett a valóságban, az azonban tény, hogy 1200 körül itt jár két provence-i trubadúr: Gaucelm Faidit, és a kor leghíresebb költőjének számító Peire Vidal. A németek közül Tannhäuser és Neithardt von Reuenthal II. Endre idejében utazik Magyarországra. Nagy Lajos udvari költője Peter Suchenwirt, és neki dolgozik a rimes krónikaíró Heinrich Mügelin. Zsigmond császár udvarában jár a francia Alain Chartier, valamint az utolsó *minnesänger*nek nevezett lovagköltő, a német Oswald von Wolkenstein is. Bonfini megemlékezik a Mátyás király udvarában énekelt hősies versekről, amelyeket általában ismertnek és magyar nyelvűnek állít. Az angol Sir Philip Sidney 1573-ban járt Magyarországon, és erre visszaemlékezve említi meg a magyarok hősi tetteiről való éneklést. Azt is tudjuk továbbá, hogy már a könyvnyomtatás idején, a 16. század végéig is az udvarházakba mint támaszpontjaira jártak a költők (Tinódi, Ilosvai, hogy csak a leginkább epikus ihletésűeket említsük). Dalmáciai, sőt itáliai források említenek éneklő magyar csoportokat, és voltaképpen nehéz lenne bizonyítani, hogy ezek nem hősi témájú szövegek lettek volna. Mindezek ellenére sincs azonban egyetlen magyar lovageposzunk sem. Valami törmelék kapcsolódik – talán – Szent László királyhoz, van olyan feltevés is, hogy volt a *Toldimond*ának egy Ilosvai előtti lovageposz felfogású feldolgozása is, és esetleg így értékelhetjük a Tinódi szövegébe ékelt *Tar Lőrinc pokoljárásának* történetét is. Ez együttvéve sem sok, és korántsem véglegesen bizonyított tény.

Mi számolta fel ezt a hagyományt is? Írhatjuk-e mindennek az eltűnését is a „keresztény hitre térítés utáni krónikások magyaros józanságának” a számlájára? Vagy inkább onnan a hiány, hogy mégsem volt olyan fejlett ez az udvari hősepika, mint másutt, ahol maradt is belőle valami? (Jószerevel azt sem tudjuk, hogy mégis milyen meglévő szövegeanyag pusztult el a 15–17. századok zűrzavaraiban.)

Mindenesetre fel kell sorolnunk azt, ami e korszakban előfordul, és amelyet a kutatás a magyar hősepikához, sőt közvetett vagy közvetlen okfejtéssel általában ennek honfoglalás előtti változatához szokott csatolni.

Egyes kutatók megkísérelték azt, hogy a mulattatók neveiből következtessenek. E nevek (*regös, jocular, igris, histrio*) azonban aligha jelöltek egyértelműen epikus énekmondót. Inkább „bohóc” vagy „zenész” a jelentésük. Feltűnő továbbá az is, hogy egyetlen kivétellel (ez az 1277-ből már adatolt *énekes*) a 15. század virradóján bukkan föl minden olyan adatunk (*hegedűs, sípos, lantos*, vagy a biztosan mulattató *furcsa* és *csűf*), amely huzamosabb szövegek előadójára vonatkozhat, és ezek hangszerei is már alighanem európaiak lehettek. Talán az egy *kobzos* szó (amely 1327-től adatolt, és török etimológiájú) további vizsgálata módosíthatná végkövetkeztetéseiben ezt a sovány eredményű kutatást.

Középkori epikánk tanulmányozását messzemenően befolyásolja az a tény, hogy voltaképpen a történetírás meg a politikai harc céljait szolgáló művekből, tehát nem műalkotásokból kell kiindulnunk. Az ilyen adatok mind krónikáinkban kerülnek elő, amelyek közül – bármilyen krónikacsaládfa-felfogást fogadjunk is el – a legrégebb magyar „ősgesztát” sem datálhatjuk 1066-nál régebbire, és ily módon mindenképpen legalább 150 esztendő van a honfoglalás és e szövegek között.

Három fő műfajt különböztethetünk meg a történetírók műveiben. Ezek közül a *geszta* (a latin „*res gesta*” tulajdonképpen „viselt dolgai valakiknek”) egy személy vagy egy nemzet tetteit tárgyalja, és inkább okozati sorban, mint időrendben ábrázolja az egymást követő eseményeket. Ezzel szemben az *annales* tulajdonképpen évkönyv, egy-egy esztendőhöz kapcsolja, szárazon felsorolja, de nem kommentálja a megtörtént eseményeket. Hasonló ehhez a *krónika* is, amelyben ugyan valamivel több a szövegalakítás, de még mindig az egyszerű időrend uralkodik, a szerző nem komponál és nem is nagyon értékeli. Az *annales* és *krónika* is megőrizhet valamit a korabeli szájról szájra adott epikából, a *geszta* pedig ennél többet. Magyarországon a *geszta* műfaja szerencsére uralkodónak mondható. Ilyen Anonymus *Gesta Hungarorum*a, ilyen Kálti Márk *Képes Krónikája* is (ez utóbbi annak ellenére, hogy címében a „krónika” szó szerepel). Voltaképpen az önállóbb jellegű *geszta* folytatásának számít Thuróczy János *Magyar Krónikája*, amely azonban már egy ennél fejlettebb formát, a reneszánsz történeti monográfia felé mutató típust képviseli. Meg kell jegyeznünk történetirodalmunkról azt is, hogy készítői szinte kivétel nélkül papok. Thuróczy az első világi szerző, és talán Kézai Simon sem volt felszentelt pap. Az egyházi nézőpont ily módon megszakítatlanul uralkodik középkori történetírásunkban.

A szerzők közül a legrejtélyesebb, Anonymus személyét illetően máig sem csökkent a véleménykülönbségek nagysága. Még a legújabb személyi javaslatok is II., III. vagy IV. Béla király korára teszik a szerzőt, és a művet is vagy száz esztendő (1150 és 1250) határai között keletkezettnek vallják. A feltételezett végső évszámok még későbbiek, úgyhogy további generációt adhattak hozzá, és így akár ötnegyed századra rúg a mű keletkezési ideje. Gondolom, ez a körülmény is pl. jelzi, hogy e *gestá*ból kivonható epikát illetően mennyi bizonytalansággal kell számolnunk. Annál érdekesebb tény ez, mivel éppen *Anonymus*ról viszonylag sokat tudunk: neveltetése nyomait műve őrzi, és maga hivatkozik más irodalmi munkáira is, például a Trójai történet vagy a Nagy Sándorról szóló epika

átfogalmazására. Különösen szerencsés filológiai érveléssel arra is rájöttünk, hogy e szövegek ismertek voltak hasonló középkori témákkal foglalkozó délszláv „szerzők” előtt is.

Említettük, hogy már a 19. század közepétől fogva megkísérelték azt, hogy Anonymus művének egyes részleteit szóbeli hagyományból származtassák, és többször történik említés arról is, hogy ez vagy az a vezér tetteiről, „maga szerzett éneket”. Ez lehet krónikás közhely, de lehet némi valóság is mögötte.

Per se: tudjuk, hogy Anonymus *Gestája* nem hiteles krónikája a honfoglalás eseményeinek, inkább a maga korának pártviszonyait és pártviszályait tükrözi, tudós kompiláció, néhol a szerző egyéni alakító készsége is felfedezhető.

Kora középkori epikánkból az Ajtony-, Thonuzoba- és Csanád-történetek, esetleg a Szent Imre hercegre vonatkozó történetek egyik-másika olyan, amelyekben jól megfigyelhetjük a propagandisztikus átalakítást, az István- és Gellért-legendákban pedig a *hagiográfia*ra való törekvést. Ezekben is ugyan egy-két emberöltő van az események és az ezekre utaló legrégebbi ránk maradt források között, mégis azt tapasztaljuk, hogy a valóban megtörtént esemény kiszínezése, értelmezése, titokzatos magyarázat, mintegy a „fátylak fellebbentése” történik bennük, egészen úgy, ahogy ez a mai politikai eseményekkel kapcsolatban megszokott. Mindezek alapján a Velek-történet eredetijét a honfoglaló vezérrel közel egykorúnak lehet neveznünk. Az is támogatja ezt a feltevést, hogy csodás elemnek nyoma sincs a történetben.

Az Anonymus-filológia egy másik, számunkra sem kevésbé érdekes és fontos kérdése az, milyen forrásokból dolgozott a krónikás? E ponton az újabb kutatások egyértelműen a szerző politikai-diplomáciai-kancelláriai gyakorlathoz szükséges műveltségét bizonyították. Az eddigiekhez képest tudatosabb, sokoldalúbb, irodalmibb, akár misztikusabb és szövegeiben több értelmet is sugalló figurának vélhetjük. Így értelmezhetjük sokszor idézett önelhatárolódását is a „*garullo cantu ioculatorum*” és a „*falsis fabulis rusticorum*” *hagyományától*. E nyilatkozatban ugyan van híradás is (a megkülönböztetés mellett) arról, hogy volt valamilyen nem gesztyszerű történeti tudat is a korabeli Magyarországon, mindazáltal téves az az elképzelés (lásd Honti tanulmányát), miszerint Anonymus külföldi (angol) minták alapján élne ezzel a történetírói közhellyel, és éppen ezért ebben mégsem a lenézést, hanem a néphagyományok megbecsülését láthatnánk. A középkori angol történetírók szemében ugyanis a szakmabeli történetírással szemben az *Artus*-epika, a *metrical romance* és más hasonló műfajok álltak, csupa olyan jelenség, amely idegen a mi középkorunktól. Használt-e fel „népi” forrásokat Anonymus, bizonyítani máig sem tudjuk, de feltehető, hogy a helyi és nemesi történeti tudat közvetített ilyen elemeket is. Nem mondhatjuk, hogy Anonymus *Gestájában* vagy a többi krónikaíró műveiben a korabeli folklór nyomait találunk meg. A későbbi történeti tudat szempontjából mégis fontos előzmények ezek, így bizonyos fokig későbbi folklórunknak is olykor forrásaivá lettek. Ezenkívül azért is érdekes e hagyomány, mivel a honfoglalás eseményeinek bármennyire is kései, torzított felfogását képviseli, ez mégiscsak mindenképpen hazai lelemény, amelyből visszakövetkeztethetünk korábbi elképzelésekre is.

Annyi azonban bizonyos, hogy a feltételezett ősgesztától kezdve egészen a Corvin Mátyás humanista királyi udvarában megfogalmazott világtörténetig szinte folyamatosnak mondható az a magyar krónikaírói hagyomány, amely kifejezetten a változó udvari érdekek szolgálatában állt. A magyar történetírók (legkivált Györffy György, Váczy Péter, Szűcs Jenő, Mályusz Elemér, Kristó Gyula) részletesen és frappáns módon mutatták be az ilyen, már a magyar középkorban is meglevő intrikáktól sem mentes összefüggéseket.

Ezzel kapcsolatban külön érdekessége van annak a kérdésnek, mennyiben hatott Anonymus meg az általa képviselt honfoglalás-felfogás hagyománya a maga korának meg az utókornak további történetíróira. A kutatók vélekedései igazán eltérnek egymástól. A hagyományos nézet szerint Anonymus gesztája a megírás után külföldre került, és évszázadokig senki sem olvasta. Így hatásról egyáltalán nem beszélhetünk. Újabb nézetek viszont nagy hatását említik a „magyar köztudatra”. Mások kétségbe vonják ezt, ismét mások közbülső felfogást képviselnek – nyilvánvalóan annak megfelelően, hogy milyen korból és kiben fedezik fel a geszta szerzőjét. E kérdéskör tisztázása filológusok további részletkutatására vár.

Mínt hogy a legérdekesebb, váratlan fordulatokban bővelkedő magyar középkori hőseposzok alkotás az: ki volt Anonymus? – itt, nemcsak terjedelmi okokból, abbahagyhatom a szemlét. Csupán utalhatok arra, hogyan folytatódhatna ez.

Feudalizmus kori epikánk kutatási problémája

A francia *chanson de geste*, az angol eredetű (de majdnem az egész kontinenst behálózó) *Artus*-epika, a régi német és skandináv irodalom elején a verses *Edda* és a *Nibelung*-ének meg a *Kudrun*-ének vagy a *Hildebrandlied*, az oroszoknál az *ének Igor hadáról*, egyaránt a középkorban bontakoznak ki, és ha e régiségben nem volna előzményük, nem tudjuk, hova tehetnénk az angol *metrical romance*, majd az angol és skót balladák, vagy az orosz későbbi *bilina* és jó néhány ballada eredetét. A magyar *históriás ének*, *történeti ének* és *ballada* eredetkérdése is megoldhatatlan anélkül, hogy középkori epikánk alapjait ne ismernénk meg, sőt egy-egy olyan elmélet, amely nem veszi figyelembe verses epikus népköltészetünk eredetének kutatásakor a középkori magyar epikát, vagy azt félreérti, és helytelenül magyarázza: legsajátabb anyagában is tévedést tévedésre halmozhat.

Az európai epikafejlődés jól mutatja azt is, hogy a középkori nagyepika leszármazotjának tarthatjuk a mondák, legendák, sőt egyes mesék tetemes hányadát is, leginkább a nem nemzetközi, hanem lokálisabb képződményeket.

Erről az összefüggésről azonban az egyes műfajok külön-külön való bemutatásával kellene képet adni.

(Ezt lásd majd...) *Quid plura!**

* Lásd például (irodalomjegyzékkel) erről szóló 3. fejezetemet *A magyar folklór* (szerk. Voigt Vilmos, Bp., 1998, 149–176.) című egyetemi tankönyvemben.